

© 2019 Miloš Latinović

© 2019 za ovo izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02761-7

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Miloš Latinović

ETAPE NOĆI

ROMAN

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2019.

*Ostavi da drugi pišu o očiglednim
istorijskim događajima:*

*bitkama i pregovorima, sukobima oko
nasledstva, ujedinjenju ili raspadanju vlasti,
međudržavnim borbama, žudnji za teritorijom
koja nas i dalje vezuje za animalnost,*

*ti, prijatelju maštarija, piši istoriju strasti bez koje
se ne može shvatiti istorija novca, reda ili moći.*

- Pogledaj u nebo, svaka zvezda ima svoje vreme*
- Sva ta vremena žive jedna kraj drugih, na istom nebu*
- Postoji drugo vreme*
- Hoćeš li naučiti da ga meriš*
- Sva ta vremena žive jedna kraj drugih, na istom nebu*
- Tu se završava istorija*

Karlos Fuentes

Vikentije Markovič Grečanski, silazeći s konja, koji je posle dugog galopa, vlažnih sapi i teška daha, jedva izdržavao njegovu težinu, ugazi desnom nogom, do pola čizme od teleće kože, u finu debelu panonsku prašinu. Učini mu se da ukoračuje u plitku vodu nepoznatog mora.

„Stigoh, s anđelima. Dug sam prešao put, srećan pod njihovim krilom“, reče glasno Grečanski, ali niko mu ne odgovori. Vazduh, gust i vreo proguta njegove reči.

Pred njim su stajali kopljima naoružani stražari, nemi, uspravni poput statua od terakote.

Sunce je krenulo ka provaliji istoka.

Dan beše još uvek tamnožut i lepljiv. Kô obućarsko tutkalo.

Gorak. Smrdljiv.

Neprijatan za putovanje. Bitku i sanjarenje.

Teško je disala plitka močvarna voda povremeno uzburkana jatom senica što se nepredvidivo rušilo iz nedohvatnih visina i padalo u baru kao kuršumima arkebuza oboreno.

Trovala je lužina kužnim dahom.

„Stigoh“, ponovi Grečanski gledajući u brašnjavo bledo sunce. Stajao je pred kaštiljem Nikolasa Hađmasa de Berekozoa, vlastelina u čijem vlasništvu beše neuređeno, nekada vojno, naselje Nađ Kekend i još trideset tri sela raštrkana u peskovitoj pustari i po obodima skrivenih bara i močvarama s leve strane reke Tise. U torbi od teleće kože nosio je poruku zaštićenu pečatom kralja Matije Korvina, kojom je porodicama Hađmasa i Sentgorolta dozvoljeno da njihove kaštilje mogu *utvrditi kulama, zidinama, nasipima i rovovima*, zbog stalne opasnosti od upada razbojničkih bandi i manjih turskih formacija iz Vlaške. Bio je to odgovor na pre pola godine napisano prošnije dvojice vlastelina, a dolazak Vikentija Grečanskog s tim vestima beše jedina kraljeva pomoć pred skorom invazijom osmanlijske vojske *na ravnu zemlju međ' rekami*, pod komandom rumelijskog beglerbega Sokoli Mehmeda. U tim kožnim bisagama, koje je sada skinuo s umorne kičme svog vranca Kiš-Farkaša, uz to dugo čekano carsko odobrenje, Vikentije Marković Grečanski nosio je i gramatu hirurga – *chirurgo tonsores* – druge klase (kojem je dozvoljeno da gde god se zadesi narodu može da vadi kvarne zube i pušta krv), kao i druge dozvole, potvrde, befele i propusnice, ukrašene krasnopisom, zaštićene

crvenim voštanim murovima, te pasoše na čijim stranicama su bila upisana različita imena – Fransoa Leman, Hristifor Reljin, Nikos Evangelos Trismegistos, Avram Ben Haim, Verner Bazilkovski, Faustino Eduardo Inhigo Asprilja, Aleksandar Denisovič Litvinov, Rudolf Bakhoven, Emanuel Jon Lelu Negreanu – koja je koristio, kao i dva prezimena što ih je od majke Ruskinje – Markovič – i oca Nikodima Grečanskog dobio rođenjem, te ime Vikentije, od *vincentius*^{*}, kojim je kršten u manastiru Svetog Nikole u mestu Ston kraj Raguze.

Imena u putnim ausvajsima u posedu Vikentija Markoviča Grečanskog nisu bila izmišljena, nego su prepisana iz obimnog kataloga naseljenika što su iz Prednje Austrije, Baden Virtemberga, Alzasa, Lotaringije, Falačke, Hesena, Katalonije, Tirola, Bohemije krenuli po nalogu grofa Klaudija Florimunda Mersija, koji je mudro osmislio i pedantno vodio Karolinsku kolonizaciju u Banat, sa idejom da se nove teritorije kao *predziđe hrišćanstva* zaposednu *nemačkim ljudima*.

Uz sebe je Grečanski imao prevod *Enohove apokalipse*, kao i tri pedlja dugačak bodež sa izrezbarenom drškom od slonove kosti, fišek pun semenki dunje, dobrih za pripremu čaja koji reguliše probavu, a koje su, izgnječene u avanu, valjane kao melem za rane i opekotine; tu je bilo i nekoliko kožnih vrećica punih raznobojnih korala, lažnih bisera i dijamanata, što služe za podmićivanje odmetnika

---

* Lat. – pobednik.

i lakih žena kojima njegove uredne dozvole i odabrana laskanja ne predstavljaju uverljiv argument, niti olakšavaju pristanak. Tu je bila, u belu lanenu krpu, umotana glavica luka i kriška tvrdog crnog hleba, te uska keramička bočica puna lekovitog ulja vranilove trave, poznatije pod imenom *brdski nakit*. To jedinstveno ulje bilo je lek protiv zapaljenja i eliksir za jačanje imuniteta.

Tako opremljen išao je Grečanski po svetu, hodeći kroz vreme kao da korača kroz plitku vodu skrivenog morskog zaliva. Bez kuće i stalnog staništa. Bez roda i naslednika. Zadržavajući se na različitim mestima kratko: sat, dva, jutro, dan jedan, najviše sedmicu, odnosno onoliko vremena koliko je potrebno da se obavi obed ili molitva, dostavi poruka ili izvrši ubistvo. Kroz neka mesta Vikentije Grečanski samo je minuo poput mesečeve senke, ostavljajući na tajnim mestima jedino njemu prepoznatljiv znak prolaska, ili samo svoj miris u sobama niskih kuća i salonima panonskih kaštilja, pod svodovima karavan-saraja i gostiona, u omamljujućim hamamima i budoarima.

Još kao dete trudio se da ne razlikuje čisto lice dana od varljivog osmeha noći. Takvi što trenutak računaju kao večnost, tu gotovo uobičajenu a ipak čudovišnu promenu nisu smatrali važnom, jer borba svetlosti i tame, kao i duel dobra i zla, anđela i demona, neprestano traje. A Vikentije Marković Grečanski u tome nadmetanju nije želeo da učestvuje, jer kao sangvinik, čovek vode i Jupitera, shvatao je da iz takvog dvoboja ne može izvući korist.

Znao je Grečanski mnogo veština – ali je *zlata vrednim* smatrao dve: čitanje tajni zvezdanog neba (zbog toga je verovao da će svet dva puta propasti – jednom od besa vode, a drugi put od ludila vatre – što je, usled mnogo jasnih znakova, očito sledilo) i filigransku tehniku zavođenja žena.

„Naivna nada da ono što valja mora po svaku cenu opstati, ubacila me je u pakleni tarot. I sada sumanuto vrtim kolut vremena poput u drvenoj krletki utamničenog hrčka. Bezglavo jurim, trajem, kapam poput smole niz zasečenu borovu koru, od posla do posla, od problema do problema, od grada do grada. A sve zbog na kocki izgubljene časti. S Bogom il' đavolom se kavga ne zapodeva. Al' to u mladost odevena oholost nije mogla da prihvati. Da zna: ni za Boga, ni za pravila. Umesto poezije zadovoljstva zavitlah iznad glave mač laži kojom čudovišnu vernost kujem. Poslom opasnim, onim što ga svi odbijaju, sada žig sramote s vrelog obraza uklanjam. Zauzvrat od svevišnjeg dobih oreol posebnosti, život koji nema kraj, sigurnost lopova koji uživa u svojoj veštini, nagon ubice koji voli taj gnusni čin. Suprotan postah, drugačiji od plačljivog krda ljudi. Usamljen. Nepoznat sebi. Ja sam, ili možda nisam. Nit' o sebi razmišljam, niti sebe poznajem. Ko sam i dokle ću stići? Ni sâm ne znam“, govorio je Grečanski, gledajući kako se iza niskih pešćanih bregova oštri vrhovi turskih kopalja zabijaju u vrelu zenicu popodnevnog sunca. Iščekivao je da se neki od konjanika izdoje i poteraju konje na vrh pešćane dine i

tako otkriju ovo skrovište, ali to se nije dogodilo. Nekada je najbolje sakriti se u oku neprijatelja. U njegovoj duši.

Tišina se razlivala, nestvarna.

Ulazeći u kaštijl, Grečanski je video kako se na horizontu dan u čiji okvir beše uglavljeno izobličeno lice svih godišnjih doba gubio u gustom ulju tame. Uticao u nju, tiho i neumitno, nestajao poput široke reke koja se domogla ravnice, u beskonačnosti okeana.

Mesec je izlazio. Okrugao. Žut. I preteći.

Linija horizonta nestala je poput one jedva vidljive lelujave crte na okeanu. Utapa se u plavetnilu neba ili u nestvarnoj modrini talasa. U ravnici granica dodira neba i zemlje nečujno nestane u grotlu tame, poput ispuštenog zlatnika u živom blatu Panonije. Iščezne u crnoj košulji noći.

Čuje se samo ritmični šum nevidljivog golemog mora. Nalik dahu zveri.

Daleko je Grečanski te večeri bio od obala okeana. Samo ga je miris soli na njega podsećao.

Video je Vikentije Grečanski to ogromno vodeno prostranstvo pre nekoliko godina. Zemlju Baska pohodio je jedne turobne jeseni, gde je trebalo da preuzme prepise mavarskih zapisa o osvajanju Pirinejskog poluostrva, u kojima su Baski opisani kao *paganski čarobnjaci* što ih je nedvosmisleno svrstavalo u red *ljudi od knjige*, to jest u hrišćane. Zaboravio bi razlog tog neobičnog zadatka, ali, dok postoji, pamtiće iglice hladnoće upletene u grivu morskog vetra i dažd što se tih novembarskih

dana prosuo s neba. Mislio je da će kiša trajati godinama. Padala je kao iz kabla kada Grečanski beše ujahao u grad Bordo. I još nekoliko dana tokom njegovog boravka u predivnoj varoši gde *lilia solaregunt lunam undas castra leonem** pljuštala je po krovovima raskošnih palata i arhitektonski svedenih crkava, natapala je ulice, trgove i ljude što su lica skrivali pod klobucima širokih oboda. Pamtio je Grečanski zloslutnu tišinu zabačenih gostionica, oskudno svetlo mirisnih sveća i vino, gusto i crveno, kao krv halebardom** probodenog ždrepcu. Krv konjska. Krv ljudska. Nagledao se u svom ratničkom veku Grečanski i jedne i druge. I to vino u Bordou podsećalo ga je na krv i pomalo mu se gadilo dok ga je gledao u kristalnoj čaši, al' opojni miris ribizli u njemu lomio je ružne slike iscrtane na staklu sećanja. U tom jakom vinu beše skriven ukus šipka i crnog bibera. Tanin je *skupljao* usne. Veselio srce. Boraveći u Akvitaniji i Limousinu probao je *foa gra*, jelo od guščije džigerice, *Sen Žak* školjke u peni od parmezana i mleka, ostrige prelivene limunovim sokom, kajganu s ikrom morskog ježa, ali i odličnu teletinu s brusnicom. Bile su to veličanstvene gozbe u Bijaricu, Mimizanu i Kadilaku na reci Garoni. Svi ti ukusi i mirisi iščezavali su brzo u hladnoj jesenjoj kiši Akvitanije i gorkim vetrovima Pirineja, tako da, stigavši do Marseja, više nije osećao u ustima opori ukus *merloa* i medenu

* Lat. – Ljiljan sam vlada Mesecom, valovima, dvorcem i lavom.

** Halebarda je vrsta koplja sačinjenog od motke duge dva metra i metalne sekire. Koristila se za borbu protiv konjice.

slast kuvane teletine, ali nikada Grečanski nije zaboravio veštinu Lorete Bigo, devojke iz predgrađa *Le Victorie* u Bordou, koja je znala putanje do skrivenih tačaka zadovoljstva, mada od rođenja nije imala ruke, nego je svoju čaroliju ljubavi muškarcu priređivala raskošnim, punim usnama, nosom, nožnim prstima, mekim stopalima i telom, gipkim i spretnim poput delfina u vodi.

Nekoliko godina kasnije, nakon provere i analize dostavljenih artefakta, Baski su postali *ljudi knjige* i počeli da stižu kao vojnici najamnici, preko Pijemonta, do južnih krajeva Panonije. Tako su se u bitkama Srba, Ugara i Turaka mogli čuti baskijski ratni pokliči, vijorile su se zastave sa Lauburu krstom (koji, prema jednom tumačenju, predstavlja četiri glave, četiri regije, a prema drugom, označava duh, život, svest i oblik) i praštale su dugačke i teške *arkebuze* koje su nosili kao ubojito oružje.

I dodirnu tada u Akvitaniji Vikentije Grečanski ledenu vodu okeana.

Bosih nogu, zavrnutih nogavica, da ih ne bi pokvasio. Neznatno nagnut napred, gledao je u zemlju. Proučavao onu tačku do koje se talas, razlivši se nekih desetak metara dalje, pruža, pošto postane jezero, i ogledalo i mrlja od ulja, penjući se uz nežnu kosinu žala, i napokon zaustavlja – krajnji rub opšiven nežnim biserjem – da bi potom na tren oklevao i najzad, naizgled lakim putem povratka, a u stvari samo plen namenjen sunderastoj pohlepi tog peska, koji se, dotad bojažljiv, najednom budi i, tek kratkotrajni juriš vode u povlačenju, uprazno isparava.

More diše večnošću, čak i kada je okamenjeno u ravniciu.

Grečanski je *gledao* stojeći na vratima kaštilja.

U nesavršenom krugu njegove optičke vasseljene savršenstvo tih oscilacija uobličavalo je obećanja koja su zbog neponovljive jednostavnosti svakog pojedinačnog talasa bila osuđena na neodrživost. Nije bilo načina da se zaustavi neprestano smenjivanje stvaranja i uništavanja. Njegove oči tražile su opisivu i usaglašenu istinu jedne potpune i izvesne slike, a namesto toga, eto ih gde jure za neuhvatljivom nedorečenošću tog haotičnog kretanja koje je svaki naučni pogled tajno gajio i ismevao.

Okrenuo se oko sebe. Najednom mu se zavrtilo u glavi. Nedostajalo mu je vazduha. Oslonio se o vreć cigleni zid. Isparile su reči. Nije znao gde se nalazi, ni koji je sat.

„Sanjam. Ako sanjam, gde sanjam, od kada sanjam, a možda u ovom trenu, dok sanjam sebe kako stojim na vratima nepoznatog kaštilja u bestragiji Panonije, u stvari mirno spavam u hladovini starih palmi na plaži u selu Saint Trojan les Bains na ostrvu D’Oleron. Međutim, nigde oko mene neukrotivog okeana. Nigde beskrajnog žala poput onog u Mimizanu. Nigde *ženskih cipela. Dubokih ali ženskih.* Nigde šapata talasa. Izdalo me je more“, govorio je Vikentije Marković Grečanski drhtavim glasom punim nespokoja.

Svuda okolo širio se težak vazduh ravnice. Bljutav ukus komada letnjeg dana koji konačno i lagano umire u *drhtavom sutonu*. I crna, nepravilna mrlja u koju se pretvorila

elegantna kočija – poput onih zlatom ukrašenih karuca za sprovode u Beču – još se jedino vidi na peščanom bregu, kao crno na crnom, dok se i ona ne surva u ambis s druge strane noći.

Na suvoj grani bagrema ogroman, sit i preteći gavran isklesan u crnom mermeru.

Svetluca oko krvoločnog risa, pritajenog u zelenom gustišu uz vodu, spremnom za lov. Dolazi noć, rađa se njegovo vreme.

„Šta nam donosiš?“, upita senka čoveka u širokoj pelerini. Glas mu beše tih i bezvoljan. Čulo se zveckanje ključeva.

„Kod mene je poruka od kralja Matije Korvina“, odgovori Grečanski.

„Veličanstveno. Ta kitnjastim slovima ispisana gramata od turskih nas kopalja odbraniti neće, zar ne, putniče?“, reče ironično u kapuljači skriveno lice nadzornika kaštilja.

„Neće ni bedemi, za koje ste tražili dozvolu i iskusnog indžinira, ako vas srce u grudima izda“, odgovori Vikentije Grečanski.

„Ti si?“

„Izaslanik kraljev i – božji“, predstavi se Vikentije.

„Čiji?“, nastavi s pitanjima nadzornik u pelerini nalik čadoru.

„Dugo bi mi, rođače, trebalo da ti to objasnim, a verujem da me, ispričam li ti sve pojedinosti, ne bi shvatio ozbiljno. Doneo sam ono što ste očekivali, od onoga kojeg

ste molili i ljubazna mu pisma pisali. Sad, ako nemaš ništa protiv, sklonio bih se negde, jer nepogoda stiže, a i noć je vreme za ljubav il' odmor, a ne za priču dokonjaka koji iščekuju presudu sudbine“, reče Vikentije Marković Grečanski i pođe prema unutrašnjosti zamka.

Senka u pelerini se u kamen pretvori.

Pre no što uđe u kaštilj, Vikentije Grečanski prekrsti se na katoličku stranu i teatralno poput putujućeg glumca izrecitova:

„Posle zablesnutosti časovima punim sunca, spušta se več, u velelepnom dekoru sazdanom od zlatnog sunčevog smiraja i crnila čempresa. Odmičem laganim korakom, teško dišući od tolike žarke lepote. Iza mene zrikavci, jedan po jedan, zriču sve glasnije, a onda zapevaju: ima nekog tajanstva na tom nebu s kojeg snishode ravnodušje i lepota. A u poslednjoj svetlosti, čitam na zabatu jednog letnjikovca: In magnificentia naturae, resurgit spiritus*. Tu treba zastati. Već se pomalja prva zvezda, zatim tri svetla na bregu preko puta, noć je iznenada pala, a ništa je nije nagovestilo, mrmorenje i lahor u žbunju iza mene, i dan je umakao, ostavivši mi svoju slast.“

Beše to njegova bajalica određena za kraj dana.

Nikada Vikentije Marković Grečanski nije putovao noću.

Nije to bilo zbog straha, već deo pogodbe. To je bila predostrožnost da ne bi susreo svog dvojnika međ' demonima noći, jer jedino bi on mogao da ga ubije.

---

* Lat. – U velepnosti prirode preporađa se duh.

„Postoji Bog ili postoji vreme, držiš u ruci srebrni krst ili teški mač. Nežnost ili surovost. Samo je tvoj izbor, mlađiću“, rekao mu je jednom Đovani Batista Kastaldo dok su sedeli na obali reke Bistre nedaleko od varoši Ocelu Rošu podno obronaka Pojane Ruske. Sunce je nestajalo u gustom zelenilu krošnji, a jata ptica iscrtavala su neobične oblike po nebu. I stari Španac, vojnik, plaćenik, umirao je kašljući sipljivo od tuberkuloze, poput većine njegovih zemljaka pristiglih u ovaj pakao od zemlje, privučenih srebrnim sjajem kovanica i zaraženih dugogodišnjim usudom njihovog ratničkog zanata. Te večeri ispričao mu je priču o monstroznosti.

„Đerđ Doža, vođa pobunjenih jobađa, a prethodni komandant vojske u pohodima protiv Turske i vešt megdandžija, koji je u dvoboju pred Smederevom isekao Ali-bega, turskog silnika i deliju, izašao je tog jutra iz tamnice u Temišvaru, gô do pojasa i okovan gvožđem. Nekoliko dana pre tog toplog jutra, 14. jula 1514. godine, ranjen je pa zarobljen u bici čiju je sudbinu odlučio prodor konjice Zapoljine vojske, koju je predvodio Petar Petrović. Sada su hajduka i heroja Dožu vojnici vezanog vodili kroz svetinu, sve do usijanog gvozdenog prestola, na koji su ga golog posadili, a onda mu na glavu stavili usijanu gvozdenu krunu. Glasa nije pustio, a svetina je sve to odobravalala. Dok se vođa ustanika, ustoličen od nemilosrdnih pobednika, živ pekao, stražari su doveli grupu njegovih saboraca, izgladnelih i izmučenih do ludila, te ih pod prinudom terali da jedu ispečeno meso sa listova